

Oud Deventer

Nieuwsbrief van de Stichting Oud Deventer

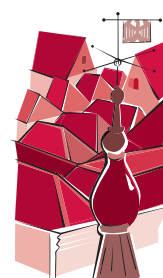

Foto H. Vrielink

De synagoge aan de Golstraat

PAG. 2 *Van de redactie* PAG. 2 *Van de voorzitter* PAG. 3 *Ingezonden* PAG. 4 *Een joodse parel in de Golstraat*
PAG. 5 *Verslag donateursavond op dinsdag 29 maart 2011* PAG. 7 *Vijfendertig onderduikplekken voor Joden in Deventer*
PAG. 11 *De rol van de SOD bij de plannen voor het nieuwe stadskantoor*
PAG. 12 *Boekbespreking: ruimtelijke vernieuwing en expansie* PAG. 14 *Jaarverslag over 2010 van de Stichting Oud Deventer*

29 / november 2011

van de *redactie*

Hans van Beeck heeft een kleine vijftien jaar deel uitgemaakt van de redactie van de *Nieuwsbrief* van de Stichting Oud Deventer, van de eerste aflevering van december 1996 tot en met het eerste nummer in kleur van maart 2011, en laat nu dit werk over aan anderen. Als hoofdredacteur gaf hij leiding met een stevige hand, met oog voor details. Zo bereikte hij een hoge kwaliteit. Zijn eigen bijdragen waren doorgaans evenwichtig, maar waar nodig ook scherp en kritisch. Wij willen hem hier danken voor zijn werk en inspiratie.

In zijn plaats zijn twee nieuwe redactieleden getreden, Neelco Osinga en Ria de Oude-de Wolf. Ria neemt onder meer de eindredactie op zich. De opzet van de *Nieuwsbrief* blijft dezelfde, met aan de ene kant artikelen over actuele kwesties waarbij de SOD betrokken is, aan de andere kant meer algemene achtergrondinformatie. Een nieuwe vaste rubriek wordt *Van de voorzitter*. Het streven van de redactie is om het blad in mindere mate zelf vol te schrijven en om vaker artikelen van gastauteurs te plaatsen. Zo heeft op onze uitnodiging Ashok Geltink, student cultuurgeschiedenis, zijn gedachten op papier gezet over de restauratie van de synagoge in de Golstraat. Hans van Beeck komt met een vervolg op zijn artikel *Onderduikhuizen voor Joden in Deventer (1942-1945)* in nummer 28. Nieuw beleid, mede ingegeven door reacties van lezers, is dat voortaan ook bij bijdragen van redactieleden de naam vermeld wordt. Wel blijft de redactie als geheel verantwoordelijk voor de strekking ervan.

Ten slotte nog dit: voortaan wordt de *Nieuwsbrief* alleen nog aan huis bezorgd bij de donateurs van onze stichting. Voorlopig liggen er nog wel gratis exemplaren bij de Openbare Bibliotheek en bij de boekhandels Praamstra en Aalpoel & Schouten. Daarnaast blijft het mogelijk de *Nieuwsbrief* te raadplegen op onze website (zie achterpagina). Maar het liefst zien wij natuurlijk dat u zich aanmeldt als donateur van de SOD (zie achterpagina).

van de *voorzitter*

De gemeente Deventer is weer een rijksmonument rijker. Vlak na weer een succesvolle open monumentendag in onze stad kwam de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen met dit mooie bericht. En daarmee werd een jarenlange inspanning van onze stichting om het voormalige St. Jozef ziekenhuis aan te wijzen als rijksmonument, beloond.

Het zijn trouwens drukke tijden voor de stichting. Heel voortvarend is de gemeente bezig met de planvoorbereiding op vele locaties in onze binnenstad. De vorm van inspraak waarvoor de gemeente nu gekozen heeft, is dat vanaf het begin gewerkt wordt met begeleidende werkgroepen en/of ateliers, bestaande uit allerlei belanghebbenden, buurtgenoten en andere geïnteresseerden: deze zogeheten inspraak van onderop is bedoeld om meer draagvlak te verkrijgen voor het planresultaat. In al deze groepen doen ook onze bestuursleden mee en zij hebben daar hun inbreng vanuit cultuurhistorisch perspectief. Op grond van de resultaten van deze werkgroepen neemt dan het college van B en W besluiten over de planvorming, waar vervolgens dan weer op gereageerd kan worden door brieven of door in te spreken tijdens de politieke markt.

Ik vraag mij langzamerhand af of wij als stichting onze rol in dit proces niet moeten gaan evalueren. Vooral bij de discussies over het nieuwe stadhuis is mij gebleken dat het standpunt van de SOD heel snel vereenzelvigd wordt met het standpunt van allerlei actiegroepen. Vaak worden wij in één adem genoemd met andere groeperingen die ook tegen zijn. Dit doet lang niet altijd recht aan het uitgangspunt van de SOD, namelijk bij nieuwe ontwikkelingen in de binnenstad aandacht te vragen voor de cultuurhistorische aspecten, niet meer en niet minder. Onze deskundige inbreng kan ook op andere wijze naar voren gebracht worden.

Dit is het eerste nummer van de *Nieuwsbrief* zonder Hans van Beeck in de redactie. Hans is de geestelijke vader van de *Nieuwsbrief* en heeft gedurende vele jaren op een zeer zorgvuldige en nauwgezette wijze zorg gedragen voor ons belangrijkste communicatiemiddel met onze donateurs.

Ook van deze kant spreken we onze grote waardering uit voor zijn werk.

Bert Renkema

ingezonden

Ingezonden brief

(door de redactie ingekort en geredigeerd)

De verschijningsfrequentie van de *Nieuwsbrief* van éénmaal per jaar is te bescheiden.

Dat het stationsgebied nog maar vijftien jaar geleden geheel nieuw gecreëerd is, wordt niet als uitgangspunt voor de kritische bespreking genomen [in het artikel *De waterkant naar de knoppen*]. Ik had liever gezien dat de SOD duidelijk had gesteld dat het overleg wordt ingegaan met het standpunt dat de variant met het dempen van de gracht wordt verworpen.

Bij het interessante artikel over Gisbert Cuper en zijn huis 'De Schuur' plaats ik de kanttekening dat ik het niet erg realistisch vind om aan het slot de suggestie te doen om een replica-gevel van 'De Schuur' in het 'nieuwe' ontwerp van Riedijk op te nemen. Het ontwerp van Riedijk is nu toch heel acceptabel, zeker in vergelijking met zijn eerste visionaire kunstwerk.

Bij twee onderwerpen in het jaarverslag over 2009 merk ik op dat de inbreng van de SOD wel erg vaag is verwoord. De planvorming van het project Boreel-Houtmarkt-Pikeursbaan is toch altijd heel openbaar geweest. Over het bestemmingsplan met betrekking tot het project 'Ruimte voor de Rivier' spreekt de SOD zich in het verslag niet duidelijk uit; dat vind ik jammer.

ir. J.M. Veldhuis

De 'gracht' voor de Leeuwenbrug

Foto: J.A. van Beeck

Reactie van de redactie

Wij proberen de *Nieuwsbrief* tweemaal per jaar te laten verschijnen, maar het hangt ervan af of er voldoende 'nieuws' voorhanden is.

Aanvankelijk was een meerderheid van het SOD-bestuur tegen de zogeheten groene variant, waarbij het water zou verdwijnen. Later is het bestuur daar wat genuanceerder over gaan denken, met als gevolg dat de stichting nu heeft ingestemd met het ontwikkelen van de variant 'De Groene Wal', waartoe de gemeenteraad op 20 juli jl. besloten heeft. Wel heeft de SOD de gemeente nogmaals met klem verzocht bij de uitwerking van deze variant de mogelijkheden om de oorspronkelijke contouren van de stad herkenbaar te laten, optimaal te benutten. De volledige brief is na te lezen op onze website www.oud-deventer.nl onder het kopje 'actueel'.

Het artikel over Gisbert Cuper was het tweede deel van een tweeluik over het huis De Schuur. Het idee hiervoor kwam enige tijd geleden op, toen er nog een kleine kans was op reconstructie met gebruikmaking van oorspronkelijke elementen. Deze optie is nooit door de SOD overwogen, maar was meer een *Spielerei* van de redactie.

Overigens is de SOD er nog niet zo van overtuigd dat het tweede, nog zeer globale, ontwerp van Riedijk zo acceptabel is als u stelt, en dan zeggen we het nog voorzichtig...

Wat betreft de onduidelijkheid rondom de planvorming van het project Boreel-Houtmarkt-Pikeursbaan: wij hebben ons altijd verzet tegen de afbraak van de BLO-school. Maar in dit jaarverslag gaat het om 2009. Pas in de loop van dat jaar kregen wij de plannen voor de invulling van de Houtmarkt onder ogen. Die bleken van dien aard dat wij, na goede voorlichting van de kant van de ontwikkelaar, ons hiermee grotendeels konden verenigen.

Dat de SOD zich in het jaarverslag niet duidelijker heeft uitgesproken over het bestemmingsplan met betrekking tot het project Ruimte voor de Rivier komt domweg door het feit dat de SOD daar toen geen noodzaak toe zag.

Catherine Bolkestein

Een joodse parel in de Golstraat

In de Golstraat te Deventer staat een prachtige synagoge in Moorse stijl, daterend uit 1892. Het gebouw is ontworpen door J. A. Mulock Houver, destijds stadsarchitect van Deventer. In de Tweede Wereldoorlog heeft het gebouw zwaar geleden. Het hele interieur werd in de nacht van de 25 op 26 juli 1941 kort en klein geslagen door NSB'ers.

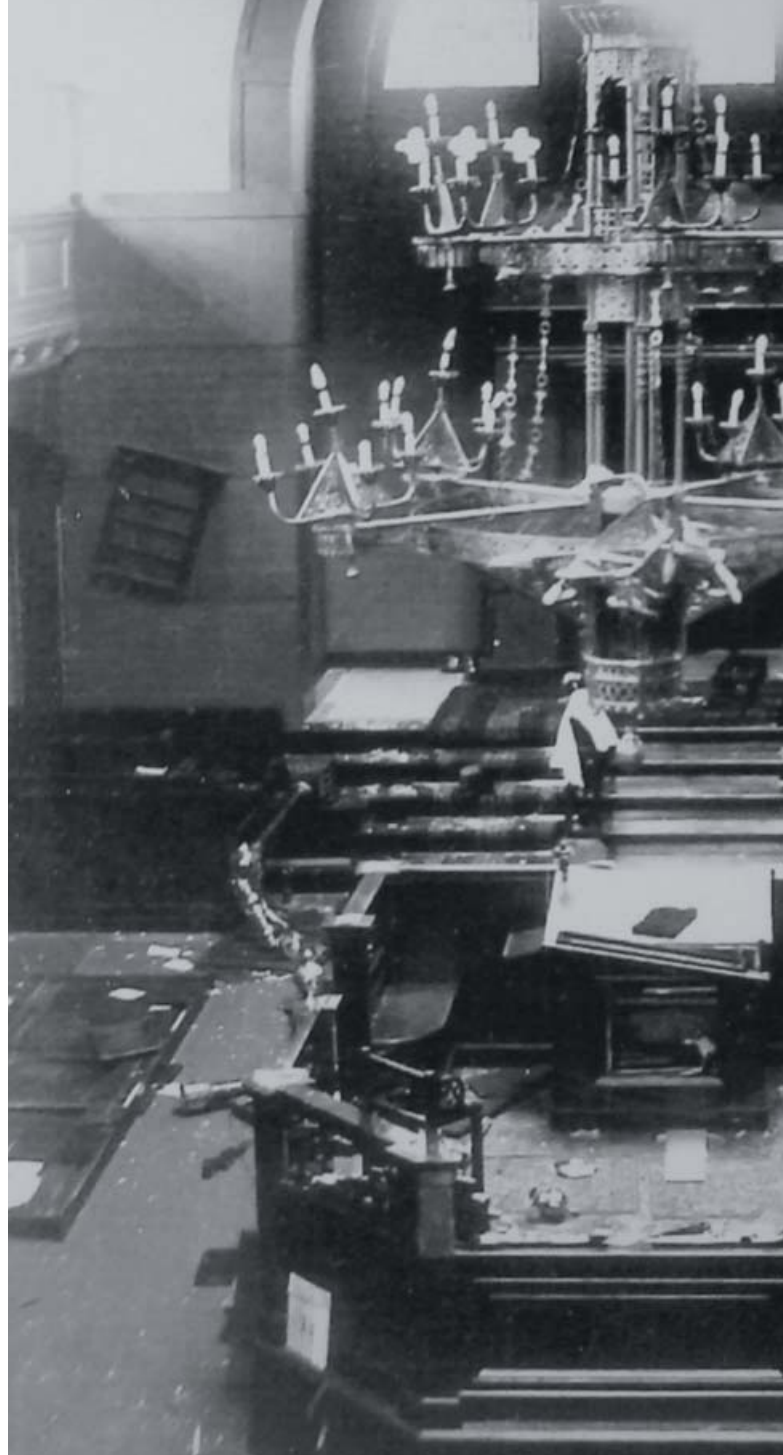

Na de oorlog bleek dat de joodse gemeenschap in Deventer te klein was om het gebouw te onderhouden en in 1952 werd het verkocht aan de Christelijk Gereformeerde Kerk in Deventer. Vanaf 2009 staat de synagoge echter weer leeg; wel wordt zij

een aantal keer per maand, door de joodse organisatie Beth Shoshanna, gebruikt voor de eredienst. De gemeente Deventer is nu in onderhandeling over de aankoop van het pand.

Het uiterlijk

In het exterieur vallen direct de Tafelen der Wet op met de Tien Geboden in de geveltop en daaronder een davidster in glas-in-lood. Daarnaast bevinden zich twee zijkoepeltjes en minaretachtige torentjes. Een vestibule vormt de entree van de synagoge. Links en rechts leiden trappen naar de galerijen, die zich uitstrekken langs de achterwand en de zijmuren. De galerijen rusten op pilaren, verbonden door bogen, in wit met grijs. In de sjoel trekt de oosterse gaskroon (bimalamp) de aandacht, die van massief koper is. De bima zelf, het oorspronkelijke liturgisch centrum in het midden van de ruimte, is verdwenen. Aan de oostzijde van de synagoge was vroeger de plaats van de Heilige Ark met de Thorarollen. De Gereformeerde Kerk heeft deze vervangen door een preekstoel en een orgel. In het plafond is een aantal grote ramen aangebracht met gekleurd glas. Vroeger zat er nog een raam in de achterwand met ongekleurd glas. Dit raam is door de Gereformeerde Kerk afgesloten.

De ravage in de synagoge, juli 1941

Restauratie en nieuwe bestemming

Het streven is dat het gebouw bij de restauratie zijn karakteristieke eigenschappen terugkrijgt en dat er recht wordt gedaan aan de oorspronkelijke functie van synagoge. Dit doel is te bereiken door niet alleen de bima en de Heilige Ark met de Thorarollen terug te laten keren naar hun oorspronkelijke plaats, maar door ook het achterraam in ere te herstellen, zodat natuurlijk zonlicht naar binnen kan vallen. Verder is het zaak de davidster en de vergulde halve maantjes in de geveltop te herplaatsen. Bij de restauratie is het echter ook van groot belang dat rekening wordt gehouden met de nieuwe culturele bestemming. Het Eddy Hillesum Centrum, nu al de beheerder van de synagoge, hoopt na aankoop door de gemeente hoofdverhuurder te worden van het gebouw. Het Centrum wil de synagoge gebruiken om lezingen en concerten te geven en debatavonden te organiseren. Daarnaast wil het Centrum de synagoge verhuren voor bijvoorbeeld muziekopnamen.

Foto Hakeboom sr.

Verslag donateursavond op dinsdag 29 maart 2011

Zoals gebruikelijk werden ook dit jaar de donateurs uitgenodigd voor een bijeenkomst.

Op de donateursavond, die dit keer plaatsvond in de kelder van het Historisch Museum Deventer, waren zo'n twintig donateurs aanwezig.

Mededelingen van de voorzitter

Voorzitter Bert Renkema opende de bijeenkomst met enkele mededelingen over de vernieuwde lay-out van de *Nieuwsbrief*, die juist die dag verschenen was. Voorts belichtte hij de relatie tussen de Vereniging Oud Deventer en de Stichting Oud Deventer en meldde hij de wijzigingen in het dagelijks bestuur. Hij vertelde in het kort iets over de zaken waar de SOD zich op dat moment mee bezighield en die in de naaste toekomst van belang blijven: het *Ambitiedocument* van Asselbergs-Coenen inclusief stadskantoor, het stationsgebied en de parkeergarage onder de Wilhelminabrug. Ook de vernieuwde monumentenwet (MOMA) vraagt onze aandacht, evenals de nieuwe welstandsnota.

Lezing door Dirk Baalman

Bert Renkema gaf het woord aan Dirk Baalman, directeur van Het Oversticht, die een voordracht met beelden verzorgde over het na-oorlogs bouwen in Deventer.

Amsterdam

Bepalend voor het wederopbouwdenken was het *Algemeen Uitbreidings Plan* uit 1928 van Cornelis van Eesteren, waarin een scheiding tussen wonen en werken tot stand kwam. De opbouw van een stad verliep voortaan in stempels: per wijk werd in een 'open' bebouwing een mix van laagbouw, midden-

Deze nieuwe functie en een restauratie in oude stijl kunnen goed samengaan. Zo kan de synagoge aan de Golstraat een prachtig voorbeeld worden van religieus erfgoed met een waardige herbestemming.

Ashok Geltink

Ashok Geltink heeft in het kader van een Tutorial Master Cultuurgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht een stageonderzoek gedaan bij het Etty Hillesum Centrum. Zijn stagebegeleider was Lex Rutgers, zijn universitair begeleider dr. E. Nijhof.

Nieuwe gedeelte Zandweerd: Coornhertstraat en P.C. Hoofdlaan

vervolg van pagina 5

bouw (maximaal vier woonlagen) en hoogbouw (zes lagen en meer) gerealiseerd. Dit zogenoemd 'modernisme' week geheel af van bijvoorbeeld de stedenbouw van H.P. Berlage in Amsterdam-Zuid.

Reeds vóór de Tweede Wereldoorlog was er sprake van krotopruijing.

Deventer

Voor Deventer bestonden al vóór de Tweede Wereldoorlog stedenbouwkundige plannen, namelijk voor de Zandweerd. Door de oorlog stagneerde de uitvoering ervan.

In de Zandweerd is sprake van een duidelijke tweedeling: al vóór 1939 was de omgeving van de Eerste Weerdsweg voltooid, met nog 'gesloten' bouw. Na 1945 begon men 'open' te bouwen nabij de Van Vlotenlaan. In de late jaren vijftig en de jaren zestig werden de gevels van de traphuizen daar gebruikt om de blokken te geleiden door middel van een voor die jaren typerende versiering. In en om de Zandweerd werd veel groen aangelegd: een parkachtig geheel met sportvelden.

In 1963 werd het IJsselstadion geopend, de kunstbaan waarop Ard en Keesie hun wereldtitels behaalden. Het jaar daarvoor was een zes-tal 'directeurswoningen' opgeleverd door Bowan.

De architect van deze in de volksmond genaamde 'televisiewoningen' was Piet Hoekstra. Achter deze woningen (omgeving Rubensstraat) werd een aantal twee-onder-een-kaphuizen gebouwd. Dankzij financiële maatregelen van minister P.C.W.M. Bogaers konden deze woningen voor een lage prijs gebouwd worden.

Ook de wijk Keizerslanden kent een stempelstructuur, waarbij sprake is van een vast arrangement van enkele typen bouwblokken met tussenliggende verkeers- en recreatieruimtes. Dankzij prefab elementen konden hier heel snel flatgebouwen van meer dan vier verdiepingen verrijzen.

Besluit

De avond werd besloten met een drankje en een hapje, op uitstekende wijze verzorgd door de vrijwilligers van het Historisch Museum Deventer. Wij danken de directeur van het museum, Charles Boissevain, voor de genoten gastvrijheid.

Catherine Bolkestein

Een pleidooi voor herkenbaarheid (deel 2)

Vijfendertig onderduikplekken voor Joden in Deventer

In het vorige nummer van deze nieuwsbrief vroeg ik aandacht voor de schuilplaatsen in onze stad ten behoeve van Joodse mensen in de periode 1942-1945. Aan de hand van een twintigtal adressen en namen riep ik op tot verbeteringen en aanvullingen. En wat gebeurde? Er kwamen meer reacties binnen dan op alle voorafgaande 27 nieuwsbrieven tezamen. Blijkbaar leeft het onderwerp onder onze lezers.

Mede op grond van deze inbreng kom ik uit op een aantal van 35 panden, waar Deventenaren tijdens de oorlog Joodse medeburgers hebben verborgen. U treft de lijst hierbij aan.

Wederom vraag ik u om kritisch commentaar. U kunt mij bereiken via poelbeeck@hetnet.nl en via tel. 0570-613764. In afwachting daarvan wil ik u iets laten weten over wat er tot nu toe uit de verzamelde gegevens naar voren komt.

De onderduikhuizen staan nog allemaal over-eind, met uitzondering van het pand Kolkweg 27A, waarover ik u reeds in nummer 28 berichtte. Bij een klein deel gaat het om gebouwen die destijds als bedrijfspanden in gebruik waren. De rest was woonhuis, waarbij de Joden meestal op zolder zaten. Heel vaak waren het huizen boven winkelpanden, gewoonlijk, maar niet altijd, met een aparte opgang voor het bovenhuis achter een eigen voordeur. In één geval was de schuilplaats een kippenhok in de tuin van een winkelpand. Hoelang de onderduiker het daarin heeft uitgehouden, kon ik niet achterhalen. Deze tuin werd naar achteren begrensd door een relatief hoog pakhuis dat niet bewoond werd. Het is voorstelbaar dat dit laatste enige veiligheid gaf.

Gevolgen

Want laten we één ding niet vergeten: onderduik verschaffen aan Joden was voor de gastgevers levensgevaarlijk. Bij ontdekking kwamen sommigen er na een verblijf in de folterkamers van de Sicherheitsdienst en in een concentratiekamp levend vanaf. Maar in tenminste één geval

(Worisek) volgde de dood in een 'werkkamp' in Duitsland. Onder de onderduikverschaffers waren er een aantal die daarnaast ook sleutelfiguren waren in het ondergronds verzet tegen de bezetters. Vier van hen (Gerritsen, A. Koster, Ter Horst en Van den Dool) hebben daarvoor met hun leven betaald. Van de ondergedoken Joden zijn er veel gered, maar helaas ook een aantal door toeval of verraad gevonden en in een vernietigingskamp of elders om het leven gebracht.

Hoe verder?

Ik denk dat de Stichting Oud Deventer zou moeten streven naar een aan onze tijd en vooral aan de toekomst aangepaste wijze om deze panden als monumenten van heldhaftige menslievendheid onder de aandacht te brengen. Dat kan waarschijnlijk het best via een interactieve website waarin belangstellenden op bijgaande kaart (zie p.8 en 9) een virtuele wandeling kunnen maken, en door een druk op de knop kennis kunnen nemen van de onderduikgeschiedenis van elk van de 35 panden. Ik hoop dat het mogelijk blijkt deze bijdrage aan de geschiedschrijving van Deventer te realiseren.

*Hans van Beeck,
bestuurslid Stichting Oud Deventer*

Op de plattegrond op pag. 8 en 9 zijn de adressen van onderduikhuizen met een blauwe stip aangegeven.

A

B

C

D

E

1

2

3

4

5

6

7

**GEMEENTE
DEVENTER**

1939

SCHAAL 1 à 7500

UITGAVE V.V.V.

C

D

E

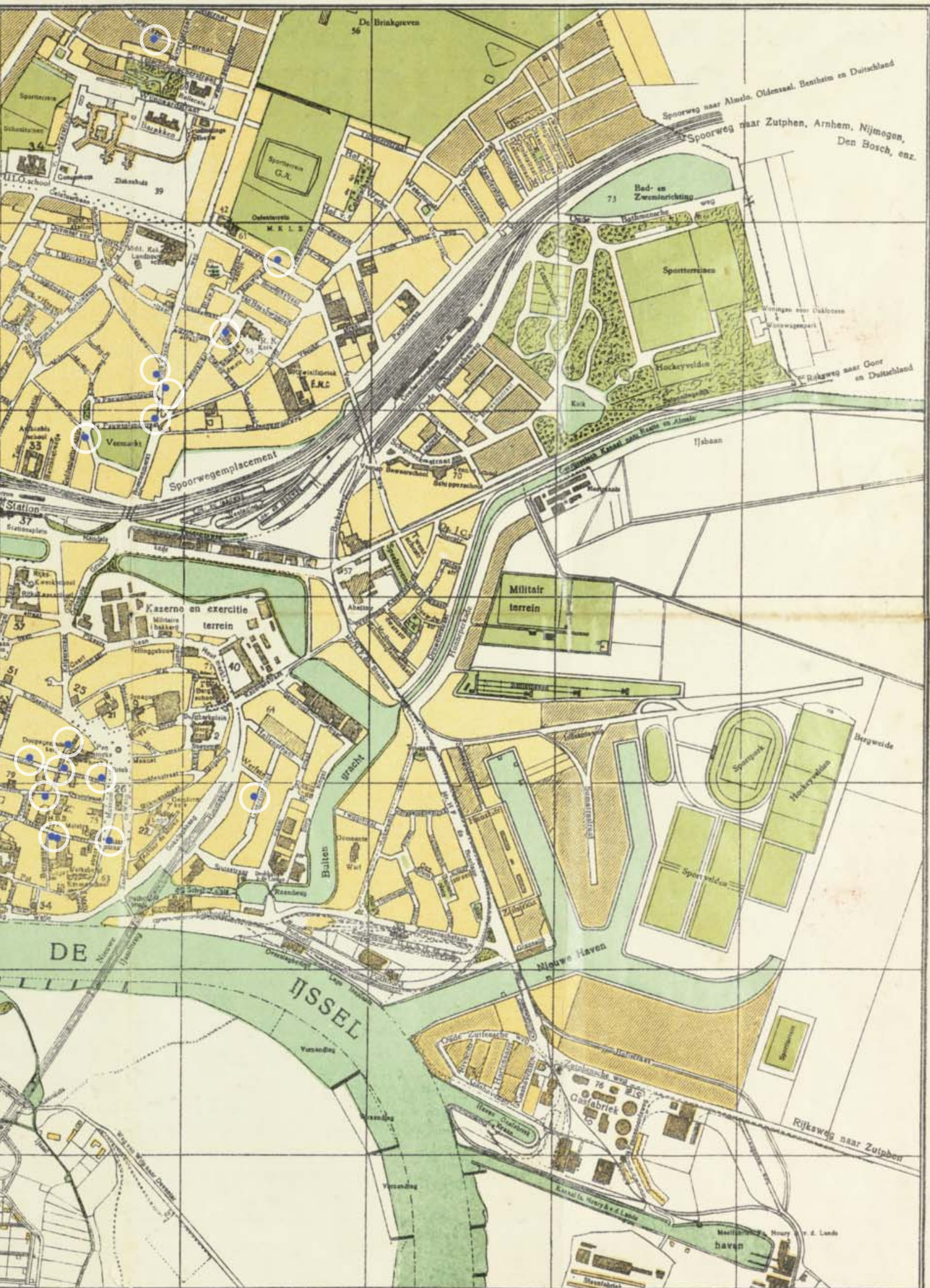
F

G

H

I

J

1

2

3

4

5

6

7

F

G

H

I

J

ONDERDUIKPANDEN (HUIDIGE NUMMERING) MET DE NAMEN DER HOOFDBEWONERS

Achter de Hoven 57?
Willem Wildschut en Maria Wildschut - Westdorp

Achter de Hoven 61,
J. G. van Zanten en C. M. van Zanten - Busscher

Assenstraat 22, 'De Boekenbeurs',
Lammert Halfwerk

Assenstraat 34,
Nicolaas Bruinsma en Hendrika Bruinsma - Noach

Brink 62,
Christine Haverkamp

Brink 72,
H.H. Elsinga en F. Elsinga - Loderus

Brinkgreverweg 29,
Trijntje Wilhelmina Sonnenberg - Broekhuis

Brinkgreverweg 80,
A. Kloen - van Vondel

Broederenstraat 11,
Gerhard Somer

D.G. van der Keesselstraat 12,
B. J. van den Dool en J. van den Dool-Kers

Davostraat 9,
W. de Weerd en J. de Weerd - van Schoonhoven

Eerste Pauwelandstraat 2,
Boogmans

Eerste Weerdsweg 15,
Jan Blanksma en Hillegien Blanksma - Kroon

Gieterijstraat 28?
M.L.H. Gijswijt, kleermaker en W.M.J. Gijswijt - Bieckman

Grote Kerkhof 21, 'Hotel De Wereld',
J. Boudewijnse

Grote Overstraat 33,
Albert A. ten Kleij en Wilhelmina J. ten Kleij - Bresser

Grote Overstraat 51,
Egbert Kloezeman en Antje Kloezeman - Breed

J.P. Sweelinckstraat 11,
Jan Blokker en Geertje Blokker - de Groot

J.P. Sweelinckstraat 27?
N. H. L. L. Klingen en J.C.E. Klingen - Faassen

Jan Steenstraat 16,
J.W. Gerritsen en W.G.F.L. Gerritsen - Straalman

Joh. Sinthenstraat 32,
Th. W. Janssen en M. G. J. Janssen - Kremer

Kleine Overstraat 30,
G.M. Wagenvoort en A. J. Wagenvoort - Alink

Kolkweg 27A,
W. Koster en G. Koster - van Laar

Lange Bisschopstraat 25, 'Lido',
W. F. Linschoten en A.M.A. Linschoten - Luca

Leliestraat 23,
Dina Boterman - van den Borg

Nicolaas de Cusastraat 1,
Helena Schreurs - van de Velde

Nieuwstraat 2,
Neeltje Keizer - van der Brink

Papenstraat 49, 'Daventria',
H.J. Peters

Pres. Steynstraat 49,
Henk Richie

Rembrandtkade, 'bij de spoorbrug',
Maaïke en Henk Pruim

Spijkerboorsteeg 25,
Gerrit Oosterlaar en zijn zusters Jeanne en Iep

Swaefkwensstraat 45,
G.H. ter Horst en A. ter Horst - Schippers

Van Twickelostraat 9,
Grietje van Doorninck - van der Spek

Veenweg 33,
W. J. R. Worisek (Vorisek) en M.T.J. Worisek - van den Broeck

Veldstraat 10,
Gerrit Jan Gosen en Elisabeth Gosen - Kuiper

Vonderstraat 113,
Dikkes Vosmeijer en Rika Vosmeijer - Schöttker

Zwolseweg 100,
Aaltje Plinsinga - Kalma

Zwolseweg 124,
Van Schothorst - Kaplan

Zwolseweg 159,
Paul Loderus (Lodérus) en Clara Loderus - Spits

De rol van de SOD bij de plannen voor het nieuwe stadskantoor

Bestuur

Opnieuw is er over plannen voor een nieuw Deventer stadskantoor een discussie gaande. In de jaren zestig en zeventig ging deze over het plan *Tussen de Daken* van Aldo van Eyck. Uiteindelijk is in 1984 het stadskantoor Van Harry Rademaker gebouwd.

Inds 2003 zijn er opnieuw heftige debatten gaande over een ander, groter, stadskantoor. Het college is er zelfs een paar maal over gevallen.

Inbreng van de SOD

Al bij de eerste plannen hiervoor heeft de SOD luid en duidelijk van zich laten horen, met name over de omvang en de voorgestelde hoogte van het gebouw. Velen zullen zich nog de actie kunnen herinneren met de enorme zeppelin.

In november 2010 besluit het college uiteindelijk toch op basis van het ambitiedocument *Deventer, een bericht aan de stad* van Coenen en Asselbergs een nieuw stadskantoor te laten bouwen. De architect is, net als tien jaar eerder, Riedijk. Hem wordt gevraagd een nieuw ontwerp te presenteren.

Opnieuw maken we gebruik van alle mogelijkheden tot inspraak en we spreken met de opstellers van het ambitiedocument, de verantwoordelijke wethouders, beleidsambtenaren, de architect en anderen die bij de plannen betrokken zijn.

Het resultaat

De SOD kan al met al nu leven met de plannen voor het nieuwe stadskantoor, maar we betreuren het zeer dat er besloten is enkele historische panden af te breken. Dit doet afbreuk aan het historische karakter van onze binnenstad en de ingreep is volgens ons ook niet onvermijdelijk. Zowel de monumentale gevel van de oude school aan de Polstraat als karakteristieke delen van het 'Rademakergebouw' zouden geïntegreerd kunnen worden in het voorliggende ontwerp.

Dat de gevel van de oude schouwburg gesloopt wordt ten behoeve van een nieuwe ingang tot

Twee karakteristieke gebouwen worden afgebroken

het stadskantoor, begrijpen wij. Maar de gevelwand aan het Grote Kerkhof moet beslist in stand blijven; een gapend gat lijkt ons een verschrikking.

Gelukkig is het college het met ons eens dat het beeldkwaliteitsplan voor de binnenstad tekortschiet als leidraad om de plannen voor het stadskantoor uit te werken en de definitieve versie ervan te toetsen. Daarom wordt een speciaal kwaliteitsteam ingesteld dat erop moet toezien dat het ontwerp recht doet aan de betekenis van het Stadhuiskwartier en de omgeving. Wij zijn benieuwd.

Bert Renkema, voorzitter SOD
Neelco Osinga, secretaris SOD

Ruimtelijke vernieuwing en expansie

D. Baalman, P. Gijsen en M. Kloos, *In Deventer. Architectuur vanaf 1950*, Deventer 2010. ISBN/EAN 978-90-814047-3-0. Prijs € 16,95.

Het is zeker de moeite waard om ook een jaar na de verschijning van *In Deventer, architectuur vanaf 1950* nog eens stil te staan bij deze publicatie. Zij bestrijkt een periode die zo ongeveer samenvalt met het bestaan van de SOD. Voor onze stichting is het interessant om te zien in hoeverre de ruimtelijke ontwikkeling van Deventer zich voltrokken heeft met respect voor historische waarden in het gebied.

De auteurs van de hier te bespreken uitgave van Architectuurcentrum Rondeel geven een overzicht van de stadsuitbreiding van Deventer vanaf 1950 en de ideeën en plannen die hieraan ten grondslag hebben gelegen. Zij zijn ter zake deskundig:

D. Baalman is architectuurhistoricus en directeur van Het Oversticht, P. Gijsen is Deventer architect en directeur van het Rondeel, M. Kloos is architectuurcriticus en directeur van het Architectuur Centrum Amsterdam.

Baalman: geschiedenis van de architectuur

Als architectuurhistoricus zet Baalman zijn verhaal over Deventer af tegen veranderingen in het denken over architectuur en ruimtelijke ordening. Een belangrijke stimulans ging uit van de CIAM-congressen (Congrès Internationaux d'Architecture Moderne), die vanaf 1928 tot in de jaren vijftig gehouden werden. Moderne architecten hadden kritiek op de bestaande praktijk van gesloten bouwblokken, die niet alleen te weinig licht en ventilatie in de woningen toelie-

Foto: H. Vrelink

Nieuwbouw in de oude binnenstad: Sijzenbaanproject Theo Bosch

ten, maar ook in de openbare ruimte. Zij richtten zich op de bouw van evenwijdige blokken in een groene omgeving, deden onderzoek naar goedkope en efficiënte woningen en kozen voor een scheiding van wonen, werken, recreatie en verkeer. Baalman laat zien hoe in Deventer de uitbreidingsplannen die op de stadsplattegrond van 1939 staan ingetekend, na de oorlog op de nieuwe manier zijn ingevuld. Voor het nieuwe deel van de Zandweerd ten noorden van de Van Vlotenlaan bijvoorbeeld waren een paar assen met openbare gebouwen en verder gesloten bouwblokken voorzien, maar nu zien wij hier de eerste 'portieketageflats' in 'een patroon van stroken en hoven'.

In Colmschate (Oostrik, Blauwenoord en Groot Douwel) wordt een reactie op de eenvormigheid van de moderne bouw in de Zandweerd en Keizerslanden zichtbaar. Differentiatie en kleinschaligheid, woonerf en eigen sfeer worden de nieuwe steekwoorden.

Een volgende fase is de ontwikkeling van de Vijfhoek, volgens Baalman een geslaagde combinatie van marktwerking en de introductie van het beeldkwaliteitsplan. Daarin staat het beeld of de sfeer beschreven waaraan het architectonisch ont-

werp moet voldoen. Aan het oude cultuurlandschap is in zoverre recht gedaan dat de bestaande dijken en lanen als uitgangspunt genomen zijn.

In de jaren zeventig neemt het bouwen in de oudere bestaande stad een aanvang en krijgt het 'beschermd stadsgezicht' betekenis voor de planmakers. In het Bergkwartier en het Noorderbergkwartier gaat de voorkeur uit naar restaureren en nieuwbouw die zich schikt naar kleinschaligheid en het eeuwoude stratenpatroon. De invullingen van Smid en Peters (Noorderbergkwartier) en die van Theo Bosch (Sijzenbaan) zetten landelijk de toon.

In de wijken die wat verder van het centrum liggen, heeft men zich bij vervangende nieuwbouw minder aan de bestaande situatie gelegen laten liggen.

De Driebergenbuurt is geheel vernieuwd. Bij de vernieuwing van de Beestenmarkt en omgeving herinneren nog een paar rijen van palen met stangen aan de oude veemarkt.* Bij de renovatie van het Knutteldorp is 'de subtiliteit van het oorspronkelijke plan' verdwenen om ruimere woningen mogelijk te maken.

Kloos: globale benadering

In de persoon van M. Kloos is een buitenstaander uitgenodigd zijn visie te geven. Hij neemt als het ware in vogelvlucht een weidse historische aanloop: "Rond een duidelijk gedefinieerde,

Advertentie

Nu ook klassieke CD's in het boekenpaleis

Praamstra

boekhandel

Keizerstraat 2 (hoek Walstraat). Deventer
Telefoon [0570] 675925
www.boekhandelpraamstra.nl

lange tijd ook omwalde historische kern aan de rivier met een landelijk gebied ertegenover, zijn vanaf de tweede helft van de 19e eeuw aan alle kanten schillen gebouwd." Hij ziet in Deventer veel in zichzelf gekeerde buurten met eigen identiteit, maar onderling ook weer verbonden. Zijn bijdrage is dan ook getiteld *Incidenten in samenhang*. Volgens hem is sinds 1950 een 'stedenbouwkundige en architectonische saus' over de stad uitgegoten. De opvattingen van de laatste zestig jaar zijn ook in oude delen overal zichtbaar, de restauraties inbegrepen; ook die zijn immers aan veranderende inzichten onderhevig.

Het boek is het derde in een reeks publicaties van Architectuurcentrum Rondeel, fraai vormgegeven, voorzien van voortreffelijke foto's en van een wandel- en twee fietsroutes.

Herman Vrieling

* Dit detail staat niet in het besproken boek.

Jaarverslag over 2010 van de Stichting Oud Deventer

Over de doelstellingen van de SOD staat in de statuten: "het behoud van dát stads- en dorps-schoon en het restaureren van díe gebouwen en ensembles in Deventer, die onvervangbaar en voor het begrip van de geschiedenis van stad en platteland van betekenis zijn". Daarvoor is een goede relatie met het gemeentebestuur cruciaal. De SOD heeft een goed contact met de verantwoordelijke wethouders en betrokken ambtenaren. Zij is op de publieke tribune vertegenwoordigd bij de Planadviesraad / Welstandscommissie en is vertegenwoordigd in de hoorzittingen, ateliers, conclaven en debatten voor de planvorming rond Deventer.

Een belangrijk instrument is een bouwhistorische waardenkaart. Deze helpt de cultuurhistorie in beeld te brengen, is een inspiratiebron bij planvorming en helpt bij de toetsing van voorgenomen ontwikkelingen. De SOD heeft er in het verslagjaar bij de gemeente op aangedrongen zo'n kaart te maken.

De volgende onderwerpen hebben in 2010 aandacht gekregen van het bestuur.

Ambitiedocument Asselbergs en Coenen

In 2009 hebben B&W Asselbergs en Coenen advies gevraagd hoe de reconstructie van de binnenstad op te zetten. Die vraagt om een samenhangende aanpak. De SOD was ermee ingenomen dat het college en de gemeenteraad het *Ambitiedocument* van Coenen en Asselbergs hebben aanvaard als leidraad voor de aanpak van de binnenstad.

De gemeente heeft voor de diverse projecten besloten de bevolking en belanghebbenden, zoals de SOD, vooraf te raadplegen. Er zijn vele hoorzittingen (ateliers) geweest en er zullen er nog vele komen: over het stadskantoor, de verkeerssituatie in de stad (bereikbaarheidsconclaven), het Sluiskwartier, het Lamme van Dieseplein en de Nieuwe Markt.

De SOD heeft een goed mondeling contact met wethouders en ambtenaren en heeft daarnaast schriftelijk haar standpunt kenbaar gemaakt,

ondermeer over het stadskantoor, het station en de omgeving daarvan, de verkeerssituatie (Welle en Wilhelminabrug) en de bibliotheek.

Stadskantoor

De plannen voor het stadskantoor zijn onderdeel van de reconstructie van de binnenstad, zoals geschetst in het *Ambitiedocument* van Coenen en Asselbergs. De SOD was vanaf het begin van de plannen nauw betrokken bij het overleg. Punten van zorg zijn de plannen met de oude schouwburg, de school in de Polstraat en de raadzaal, en de belastbaarheid van de historische binnenstad, vooral waar het de verkeersstromen betreft.

Boreelkazerne en Houtmarkt

Nauwlettend volgt de SOD de restauratie van de Boreelkazerne. Zij heeft de uitnodiging van de eigenaresse aanvaard het complex te bezoeken.

Hoewel niet over alles tevreden, kan de SOD instemmen met de herinrichting van het gebied tegenover de Boreelkazerne, Houtmarkt, Pikeursbaan en Waltorenpad.

Lebuinuserk

De SOD is tevreden over de resultaten van de restauratie van toren en carillon. De nieuwe aanlichting van de kerk en toren, onderdeel van een groter plan de stad ook 's nachts in het licht te zetten, vindt zij te veel van het goede. Het licht is te fel en het dak heeft een valse blauwe kleur gekregen.

Bibliotheek

De openbare bibliotheek was oorspronkelijk deel van de (afgeblazen) plannen voor het nieuwe stadskantoor. De SOD heeft het college een brief geschreven over de plannen de oude SNS-bank te verbouwen tot bibliotheek. Zij is tegen doorbraken in de bestaande bebouwing, zoals in bepaalde plannen is geschetst.

Nieuwe Markt

De SOD heeft aan B&W een brief geschreven over de onwenselijkheid van een gevel vóór het oude gymnasium.

Geert Grootehuis en Lamme van Dieseplein

De SOD is nauw betrokken bij de planvorming rond het Geert Grootehuis op het Lamme van Dieseplein. Zij blijft scherp toezien op de plannen met het plein. Leidraad bij de beoordeling van de plannen is de (verouderde) Binnenstadsnota.

Sint Geertruiden Ziekenhuis

De SOD heeft bereikt dat het oude Sint Geertruiden Ziekenhuis is aangewezen als gemeentelijk monument.

Sint Jozef Ziekenhuis

De SOD was het niet eens met de wijzigingen die het kloosterkarakter fors hebben aangetast, ondanks de aanwijzing tot rijksmonument. De verbouwingen van het hoofdgebouw volgt de SOD dan ook nauwlettend.

Ruimte voor de rivier

De SOD heeft veel aandacht gehad voor *Ruimte voor de rivier*. In het bijzonder heeft zij gewezen op de ligplaatsen van de grote salonboten in het beschermde stadsgezicht, het oude bruggenhoofd aan de overkant van de IJssel en de beschoeiing aan de overzijde. De SOD heeft overleg gevoerd met het projectbureau.

Werkgroep Wederopbouwarchitectuur

Het initiatief van de SIED heeft de SOD in 2010 zelfstandig voortgezet. Aanvankelijk zou een inventarisatie van de gehele gemeente worden gedaan, maar dat bleek te ambitieus. Besloten is tot een pilotstudy in een wijk die als exemplarisch voor de wederopbouwarchitectuur kan worden beschouwd: Tuindorp. Het gebied wordt begrensd door de Hoge Hondstraat, de Ceintuurbaan, de Karel de Grotelaan en de Margijnenenk. In de loop van 2011 hoopt de SOD het eindrapport te kunnen presenteren.

Werkgroep architectuur uit het interbellum

De SOD ziet dat minder monumentale, maar karakteristieke gebouwen en buurten uit het interbellum, de tijd tussen beide wereldoorlogen, gevaar lopen hun karakter te verliezen door sloop en ondeskundige verbouwingen. Zij heeft een werkgroepje aangesteld om de belangrijkste gebouwen en buurten uit het interbellum te inventariseren. Het werkgroepje zal komen met adviezen.

Pothoofd

De SOD heeft met genoegen geconstateerd dat de gerestoreerde kademuur op de plaats komt van de oude en dat het gebied met de muur met achterliggend talud en bestrating de uitstraling krijgt van de aloude overslagplaats. Het redanten onrechte bastion genoemd, wordt deels in ere hersteld. Het steekt duidelijk uit de herstelde kade de rivier in.

Bestuur

In het dagelijks bestuur hebben zitting:

De heer A.G. Renkema, voorzitter

De heer N. Osinga, secretaris, als opvolger van de heer J.A. van Beeck, thans lid van het bestuur

De heer H. Weulink, penningmeester

Het algemene bestuur bestaat uit tien leden die ieder hun eigen aandachtsgebied hebben. Er is nog behoefte aan een jurist met kennis van de ruimtelijke ordening en een architect/stedenbouwkundige.

De heren J.J. de Kroes en M. Kuiper hebben in 2010 het bestuur verlaten.

Donateursavond

In februari was de donateursavond bij de familie Wigboldus. Willem Smid sprak over de restauratie van de gewelfschilderingen in de Lebuinuskkerk. Helaas overleed hij in oktober, veel te jong.

Publiciteit

Tijdens de open monumentendag en de boekenmarkt heeft de SOD zich met een kraampje aan het grote publiek voorgesteld.

In 2010 verscheen één Nieuwsbrief. Ria de Oude – de Wolf is aangetrokken als redactielid, onder andere als tekstredacteur. De nieuwe vormgeving is van de hand van de heer P. Ellens. Met de nieuw vormgegeven website speelt de SOD onmiddellijk in op de actualiteit. Er staat ook nadere informatie in over de SOD. De site wordt goed bezocht.

Neelco Osinga, secretaris SOD

Ooproep!

De *Nieuwsbrief Oud Deventer* wordt toegezonden aan beleidsmakers, ambtenaren en donateurs van de SOD.

Voor het eerst wordt hij niet meer aan huis bezorgd bij de leden van de Vereniging Oud Deventer.

Als u donateur wordt, krijgt u de Nieuwsbrief per post. U steunt daarmee ook onze inspanningen om het gebouwde culturele erfgoed binnen de stad Deventer te behouden. U kunt zich per brief of per e-mail aanmelden bij het redactieadres.

Secretariaat SOD

N. Osinga
Prof. Eijkmanstraat 17
7415 EK Deventer
Telefoon 0570-623139
E-mail: secretariaat@oud-deventer.nl

Penningmeester

Donaties kunnen worden overgemaakt op rekening 63.16.63.002 t.n.v. Penningmeester Stichting Oud Deventer.

Bezoek onze website

Breng een bezoek aan de website van de Stichting Oud Deventer!
www.oud-deventer.nl

Advertentie

Corps 9 geeft graag mooi verzorgde boeken uit. Over het algemeen zijn dit boeken die betrekking hebben op de historie van Deventer. Heeft u een mooi onderwerp en wilt u publiceren? Neem contact op met Pieter Ellens, telefoon 0570-617509

www.corps9.nl

Colofon

De Stichting Oud Deventer komt sinds 1948 op voor het gebouwde culturele erfgoed binnen de gemeente Deventer. Wij blijven ook na 63 jaar actief voor onze stad. Dankzij onze inzet is een aantal monumenten behouden gebleven.

Vanaf 1996 verschijnt twee maal per jaar onze *Nieuwsbrief*. Wie deze wil ontvangen, kan zich opgeven als donateur van de SOD bij het redactieadres.

Voor de inhoud van artikelen van redactieleden is de redactie als geheel verantwoordelijk. Ingezonden brieven zijn welkom; de redactie behoudt zich het recht voor ze in te korten en de inhoud is voor rekening van de auteur.

Redactie Catherine Bolkestein, Neelco Osinga, Ria de Oude-de Wolf, Herman Vrielink
Redactieadres H. Vrielink, Loomanstraat 20, 7416 BS Deventer of redactie@oud-deventer.nl
Vormgeving Allison grafische vormgeving, Deventer
Druk Ovimex, Deventer

ISSN 1872-7735

